

Jeppe Nevers

Spørgsmålets politik - Kari Palonen og den nyere begrebshistorie

Det er næppe for meget sagt, at begrebshistorie i bredeste forstand kan udlægges som et metodisk sindelag, der kendetegner vidt forskellige positioner og traditioner inden for kontinental filosofi, idéhistorie, sociologi og politisk teori. I dette lys kan så forskellige teoretikere som Hans-Georg Gadamer, Jürgen Habermas og Niklas Luhmann siges at betjene sig af en begrebshistorisk tilgang. I en lidt smallere forstand kan begrebshistorie forstås som et særligt kendetegn ved den hermeneutiske tradition – man kunne måske vove den tommelfingerregel, at begrebshistoriske overvejelser er et vidnesbyrd om hermeneutiske elementer i den pågældende teori. Endelig kan begrebshistorie i den vel nok snævrere forstand defineres som den strømning i tysk åndsvidenskab, der inspireret af den filosofiske hermeneutik førte til såvel begrebshistoriske studier over den systematiske filosofis terminologi (for eksempel i tidsskriftet *Archiv für Begriffsgeschichte* og i opslagsværket *Historisches Wörterbuch der Philosophie*) som til den politisk-idéhistoriske forskningsstrategi, Reinhart Koselleck udviklede fra og med slutningen af 1960'erne. Der er i skrivende stund – i hvert fald på historiske institutter – en tendens til at identificere begrebshistorie med den sidstnævnte udløber. En af grundene til denne udvikling har formentlig været, at netop Kosellecks tilgang til stadighed er blevet diskuteret og fornyet fra forskellige kanter.

Det er i grunden tankevækkende, at Koselleck i så udpræget grad forbindes med ordet 'begrebshistorie'. Således nævnte han ofte, at den begrebshistoriske metode, som han oprindeligt formulerede i nær tilknytning til udarbejdelsen af *Geschichtliche Grundbegriffe*, med tiden var blevet en intellektuel spændetrøje, og man skal heller ikke bladre meget i hans senere udgivelser for at konkludere, at hans begrebshistoriske interesser var aftagende. Selv i 1970'erne, hvor udarbejdelsen af leksikonet blandt andet satte sine tydelige spor i den berømte

artikelsamling *Vergangene Zukunft*, udvikledes begrebshistorien blot som ét niveau i et ganske omfattende teoretisk univers. Faktisk er det ikke svært at argumentere for, at begrebshistorien i første række var en metode til at afdække noget andet – nemlig 'samtidigheden af det usamtidige', som han så ofte har formuleret sig.

Det er imidlertid en kendsgerning, at Koselleck i første række er blevet anerkendt for sit bidrag til begrebshistorien, og at det er på dette punkt, hans hidtil væsentligste receptionshistorie har udspillet sig. I denne artikel skitseres denne udvikling, idet der overordnet set sondres mellem nationale projekter, der blandt andet i Holland og Finland er blevet udviklet med forbillende i det tyske leksikon, og så de 'transnationale' projekter, der i skrivende stund sætter dagsordenen i den internationale debat om begrebshistorie. På dette grundlag introduceres den finske politolog Kari Palonen, der, stærkt inspireret af Koselleck, har arbejdet med politikbegrebets udvikling i en vesteuropæisk sammenhæng.

Begrebshistoriens nyere udvikling

Det kræver en selvstændig afhandling at beskrive Kosellecks arv og begrebshistoriens udvikling i tysk historievidenskab. Ikke mindst er det alt for ofte overset, at der allerede i 1960'erne og 1970'erne blev udgivet flere begrebshistoriske monografier, som ikke umiddelbart har noget med Koselleck at gøre. Med udgivelsen af det store leksikon var det imidlertid Koselleck, der kom til at sætte dagsordenen, og det kan hastigt sammenfattes, at begrebshistorien i hans slipstrøm har spredt sig i mindst to forskellige mønstre. For det første er der en række forskere med vidt forskellige baggrunde og interesser, der på forskellig vis har ladet deres arbejde påvirke af begrebshistoriske metoder (herunder kan ikke mindst regnes flere af de mange bidragsydere til det store leksikon) – for det andet kan der identificeres en mindre gruppe af forskere, som har gjort begrebshistoriske problemstillinger til et centralt tyngdepunkt i deres forskning. I skrivende stund – knap 40 år efter Kosellecks første publikationer om leksikonets metodiske grundlag – kan man blandt sidstnævnte regne forskere som Lucian Hölscher (Bochum), Willibald Steinmetz (Bielefeld) og Jörn Leonhard (Freiburg). Der er således meget, der tyder på, at det hermeneutiske udgangspunkt, som synes uløseligt knyttet til selve den begrebshistoriske tankegang, har været kompatibelt med de kultur- og mentalitetshistoriske strømninger, der har præget betydelige dele af de seneste 20 års historieforskning. Steinmetz' igangværende forskningsprojekt om *Das politische als Kommunikationsraum in der Geschichte*, hvortil flere forskere er tilknyttet, er et godt eksempel på et nyere netværksprojekt, der forbinder begrebshistoriske

metoder og perspektiver med et spektrum af beslægtede strategier. Lucian Hölschers seneste hovedværk *Die Entdeckung der Zukunft* (1999) vidner om, at også Kosellecks af Heidegger inspirerede idé om at studere forgangne fremtider stadig forbindes med begrebshistoriske analyser, og med monografien *Liberalismus: Zur historischen Semantik eines europäischen Deutungsmusters* (2001) har Jörn Leonhard forsøgt at udvikle væsentlige aspekter af Kosellecks teori til grundlaget for en komparativ begrebshistorie. Det er således karakteristisk for begrebshistoriens nyere udvikling i tysk historievidenskab, at det nationale tyngdepunkt, der kendetegner det store leksikon, er blevet afløst af en langt mere internationalt orienteret dagsorden. For eksempel har Steinmetz især specialiseret sig i engelsk historie, og Leonhard færdes lige hjemmevant i franske, italienske, tyske, engelske og amerikanske kilder.

Ved siden af disse tyske arvtagere har der i nyere tid været en betydelig international Koselleck-reception. Meget tyder i den forbindelse på, at Koselleck først blev 'opdaget' i den anglo-amerikanske verden i løbet af 1980'erne. Her var det især vigtigt, at Keith Tribe i 1985 oversatte artikelsamlingen *Vergangene Zukunft* til engelsk, hvilket affødte en anmeldelse i tidsskriftet *History & Theory*. Anmeldelsen blev i øvrigt skrevet af en filosof med speciale i hermeneutik og fænomenologi, og det er mindst lige så karakteristisk for Kosellecks reception i anglo-amerikansk historievidenskab, at den ellers meget velorienterede Quentin Skinner først blev opmærksom på den tyske begrebshistorie i slutningen af 1980'erne via de artikler, som den amerikanske idéhistoriker Melvin Richter (New York) publicerede i amerikanske tidsskrifter (Skinner 2002: 177). Richters præsentationer af den tyske begrebshistorie (som han konsekvent har identificeret med den leksikalske tradition, der udover *Geschichtliche Grundbegriffe* tæller det deraf inspirerede *Handbuch politisch-sozialer Grundbegriffe in Frankreich 1680-1820* samt den fornævnte *Historisches Wörterbuch der Philosophie*) samledes senere i bogen *The History of Political and Social Concepts: A Critical Introduction* (1995).

For den engelsksprogede Koselleck-reception har det især været afgørende, at Richter insisterede på at se lighedspunkter mellem den tyske begrebshistorie og den forskning i de republikanske ideers historie, der under inspiration af især John Pococks *The Machiavellian Moment* (1975) og Quentin Skinners *The Foundations of Modern Political Thought* (1978) er foregået inden for den såkaldte Cambridge-skole. Selv om Cambridge-skolen har lokaliseret ophavet for 'moderne politisk tænkning' væsentligt tidligere end Kosellecks *Sattel-Zeit* – nærmere bestemt i perioden fra de italienske bystater i renæssancen og frem til tiden omkring den engelske borgerkrig – var det Richters væsentligste pointe, at de to traditioner har en række metodiske fællesnævner. I midten af 1990'erne fulgte den finske politolog Kari Palonen (Jyväskylä) i fodsporene på

Richter, idet han skrev en række artikler med et mere personfikseret fokus på foreneligheden af Kosellecks og Skinners teorier. Disse betragtninger mundede siden ud i først en engelsksproget monografi om Quentin Skinners forfatterskab (2003) og siden i et stort komparativt studium over Koselleck og Skinner (2004). Både Richters og Palonens arbejde kan læses som forsøg på at bygge bro mellem den politiske idéhistorie i henholdsvis Tyskland og England/USA, og det var også i den ånd, de sammen tog initiativ til grundlæggelsen af netværket *History of Political and Social Concepts Group* i 1998. Ved Palonens mellemkomst blev *Finnish Yearbook of Political Thought* (senere omdøbt til *Redescriptions: Yearbook of Political Thought and Conceptual History*) i slutningen af 1990'erne det vigtigste sted for publikationen af begrebshistoriske arbejder, og for et par år siden blev netværkets *Newsletter* til tidsskriftet *Contributions to the History of Concepts*. Bladrer man i disse publikationer kan det vanskeligt overses, at de politiske ideers historie stadig er begrebshistoriens tyngdepunkt. Selv om ganske mange bidrag knytter an til Cambridge-skolens ofte snævert afgrænsede og højt specialiserede forskning i tidlig moderne politisk teori, har hovedparten af indlæggene i disse tidsskrifter i forskelligt omfang knyttet an til den tyske traditions fokus på udvikling og udveksling af politiske begreber i det moderne Europa. Det har i øvrigt kendetegnet udviklingen i dette internationale forum, at nationale leksikonprojekter i stil med det tyske har eksisteret side om side med transnationale projekter. Dertil kommer, at Kosellecks idé om en såkaldt *Sattel-Zeit* er blevet relativiseret – eller måske rettere nuanceret – af de mange nye projekter.

Af de nationale projekter synes især det hollandske og det finske værd at fremhæve. I Holland udspringer den begrebshistoriske forskning af en stor bevilling, der i 1994 blev givet af Netherlands Institute for Advanced Study in the Humanities and Social Sciences. Det første produkt var antologien *History of Concepts: Comparative Perspectives* (1998), der overordnet set fulgte i fodsporene på Richters og Palonens teoriforende sigte. Væsentligste nyskabelse var en håndfuld forsøg på at kombinere mere traditionelle begrebshistoriske læsninger af skriftligt kildemateriale med en konsekvent brug af billeder som kilder til forgangne forestillinger. På et mere empirisk niveau har den hollandske forskning fokuseret på udvalgte nøglebegreber som frihed, fædreland og borgerskab, hvortil kommer, at forskningen i udpræget grad har været netværksbaseret, idet mange forskellige fagtraditioner har deltaget i arbejdet. Resultaterne er publiceret som monografier over enkelte begreber og er altså ikke – som i både Tyskland og Frankrig – blevet samlet i et leksikonformat. Derudover er den vigtigste forskel, at de hollandske forskere i højere grad end tyskerne har valgt at supplere tesen om en større 'omsadling' i den europæiske oplysningstid med tyngdepunkter længere tilbage i tid. Baggrunden herfor er

ikke overraskende de særlige forhold, der kendetegner tidlig moderne hollandsk historie: det var en republikansk stat, aristokratiet var ikke særlig indflydelsesrigt, det økonomiske liv var tidligt domineret af en stor international handel, og såvel det religiøse som det kulturelle liv var bemærkelsesværdigt åbent og pluralistisk sammenlignet med for eksempel Danmark eller Tyskland. Netop derfor har man for Hollands vedkommende identificeret en mere langstrakt 'modernisering' af det politiske vokabular. For eksempel anvendtes det hollandske ord for frihed meget tidligt i en magtkritisk betydning, og allerede i midten af 1600-tallet kan man lokalisere en større diskursændring, der dominerede helt frem til slutningen af 1700-tallet. Den næste større omkalfatring indtraf omtrent sideløbende med den *Sattel-Zeit*, som Koselleck har identificeret for det tyske sprogområde (Tilmans 2006).

Hvor en tilbagekobling til tidlig moderne tid har kendetegnet den hollandske forskning, har de nationale projekter i den europæiske periferi ikke overraskende fremskrevet det kronologiske tyngdepunkt. I 2002 publiceredes et lille leksikon over reception og udvikling af politiske begreber i Spanien i det 19. århundrede, og i 2003 udgav en gruppe af finske begrebshistorikere et tilsvarende bind om politiske begreber i Finland. Som de hollandske monografier er både det spanske og det finske leksikon publiceret på forskernes modersmål, men via ovennævnte tidsskrifter er de væsentligste iagttagelser på forskellig vis blevet formidlet til et internationalt publikum. For Finlands vedkommende har fremskrivningen af det kronologiske fokus været særlig oplagt, da det finske sprog i løbet af det 19. århundrede udvikledes fra at være en integreret del af den lokale bondekultur til at være det dominerende sprog i såvel det politiske liv som inden for videnskaben. Det finske projekt er blevet kritiseret for ikke i tilstrækkelig grad at studere de ældre forbindelser til især svensk politisk sprogbrug, men det er samtidig blevet rost for de meget grundige studier, som i alt ti forskere har underlagt hver deres begreb: magt, regering, samfund, stat, folk, borger, repræsentation, parti, politik og revolution (Ihalainen 2005b).

Ved siden af disse nationale projekter har der som nævnt været en tendens i retning af transnationale projekter. Fra flere kanter – især af Lucian Hölscher – har der været leget med tanken om ét stort begrebshistorisk leksikon, der ideelt set skulle dække hele Europa. Denne drøm er dog aldrig blevet realiseret, og i skrivende stund synes det heller ikke at være i den retning, vinden blæser. Projektet synes simpelthen for uoverskueligt: Hvilke begreber skal med? Hvordan skal de udvælges? Hvad skal være det metodiske grundlag? Hvem skal formulere det? Hvilke(t) sprog skal der skrives på? osv. På nuværende tidspunkt er de transnationale projekter altså udelukkende blevet realiseret som monografier, og det er formentlig også i denne form, den transnationale tilgang til studiet af politiske ideers spredning og udvikling vil blive

anvendt i de kommende år. Således handler en betydelig del af den metodiske debat i disse år netop om mulighederne for den komparative eller transnationale begrebshistorie, og der tegner sig i skrivende stund mindst tre forskellige veje. For det første kan den følge historiefagets traditionelle forståelse af komparativ historieforskning som en sammenligning af selvstændige entiteter – ofte som en sammenligning af nationale forskelle under beslægtede forandringsprocesser. Et fremtrædende eksempel på denne tilgang er den finske historiker Pasi Ihalainen, der i 2005 udgav et komparativt studium over nationsbegrebets udvikling i politiske prædikener i Holland, Sverige og England i perioden fra 1685 til 1772. For det andet kan en komparativ eller transnational begrebshistorie fokusere på fænomener som kulturel transfer, oversættelse og interaktion. Denne tilgang kendetegner blandt andet Jörn Leonhards førnævnte studium over liberalismebegrebet, hvori han følger et ords rejse gennem det 19. århundredes Vesteuropa, hvormed serier af sammensmeltede horisonter gøres til værkets tematiske omdrejningspunkt. Endelig kan en transnational begrebshistorie for det tredje søge en mere konsekvent løsrivelse fra historieskrivningens traditionelle fokus på nationale grænser. Dette har Kari Palonen forsøgt i sit *magnum opus* om politikbegrebets udvikling, hvori han har udviklet en analysestrategi, der på tværs af tid og rum fokuserer på forskellige *topoi* af betydninger.

Når jeg i det følgende har valgt at fokusere på Palonens bidrag som et fremtrædende eksempel på en udløber af Kosellecks arv, skyldes det ikke kun, at hans brug af *topos*-kategorien er et interessant bidrag til den komparative begrebshistories metodologi. Det skyldes også, at han – ganske i Kosellecks ånd – har formået at forbinde en imponerende forskningsindsats med et udfordrende syn på begrebshistoriens – og i en videre forstand enhver historievidenskabs – *raison d'être*.

Kari Palonen og politikbegrebets historicitet

Længe før Kosellecks studier over politiske begreber opnåede en bredere international anerkendelse, havde Palonen udviklet sin interesse for begrebshistorie og i særlig grad for politikbegrebets historicitet. Allerede i 1985 – to år efter hans ansættelse som professor ved institut for filosofi og socialvidenskab ved universitetet i Jyväskylä – udgav han således afhandlingen *Politik als Handlungsbegriff: Horizontwandel des Politikbegriffs in Deutschland 1890-1933*, der identificerer en såkaldt horisontforandring i den måde, hvorpå politikbegrebet blev anvendt i den tyske litteratur fra tiden mellem Bismarck og Hitler – en horisontforandring, der førte fra politik som et 'disciplinbegreb' til en ny forståelse af politik som et 'handlingsbegreb' (Palonen 1985: 21). Via læs-

ninger af såvel kendte teoretikere som Carl Schmitt og Max Weber som en række af de mindre kendte skribenter, der bidrog til datidens ret omfattende litteratur på området, viser Palonen, hvordan den nye forståelse af 'politik' spredte sig i en mangfoldighed af beslægtede tematiseringer og formuleringer. 'Det politiske' var blot en af de nye vendinger, der opstod i denne periode – en tematisering, der i øvrigt blev formuleret forskelligt af blandt andre Schmitt (ven/fjende), Karl Mannheim (som irrationelt spillerum) og Weber (som ambivalent situation). Interessen for Weber som politisk teoretiker blev senere et tyngdepunkt i Palonens videnskabelige produktion. Hans publikationsfortegnelse vidner således om en række specialstudier, der i 1998 førte til monografien *Das 'Webersche Moment': Zur Kontingenz des Politischen*. Heri videreudvikler han sin tese til, at Weber var den første, der forenede politikbegrebet med en fuldt udviklet erfaring af kontingens. Dermed indledte Weber den subversive tænkning, der kom til at spille en væsentlig rolle i det 20. århundredes politiske teori. Denne forbindelse blev allerede antydnet i *Politik als Handlungsbegriff*, og den udvikledes videre i *Die Thematisierung der Politik als Phänomen: Eine Interpretation der Geschichte des Begriffs Politik im Frankreich des 20. Jahrhunderts* (1989). Politikbegrebets mangfoldighed kan med andre ord beskrives som den røde tråd i Palonens livsværk, hvorfor det retrospektivt synes ganske velvalgt, at indledningen i det første værk indledes med et citat fra det sted i *Kritik und Krise*, hvor Koselleck noterer sig, at der stadig mangler en afhandling om politikbegrebets historie. Og det kan heller ikke overraske, at Palonen på et senere tidspunkt har ytret utilfredshed med den artikel om politikbegrebets historie, som den tyske historiker Volker Sellin skrev til det begrebshistoriske leksikon (Palonen 2002: 283).

På et teoretisk niveau har Palonens bidrag især bestået i at insistere på nødvendigheden af fortsat at forbinde begrebshistorien med Kosellecks teorier om tid og temporalitet. I modsætning til Richter, der har nedtonet betydningen af dette aspekt, har Palonen søgt at gøre kategorier som kontingens og temporalisering til centrale omdrejningspunkter, hvilket igen er nært forbundet med hans overordnede replik til Kosellecks makrohistoriske optik:

Hos Koselleck præsenteredes de begrebslige forandringer under *die Sattel-Zeit* oprindeligt som en tredje revolution, der supplerede Den franske Revolution og Den industrielle Revolution. Uden at underkende betydningen af Den franske Revolution, er det min tese, at afgørende forandringer i forståelsen af tid i politisk praksis først indtraf senere, nemlig henover det 19. århundrede og frem til begyndelsen af det 20. århundrede. (Palonen 2005a: 54)

Denne videreskrivning af Kosellecks tese om, at erfaringen af kontingens i stigende grad er trængt ind i de politiske begreber – vel at mærke i en proces, der ikke afsluttedes efter 1850, men tværtimod intensiveredes op gennem det 19. århundrede med kulmination i det 20. århundrede – er også bærende i hans nyeste værk *The Struggle with Time: A Conceptual History of 'Politics' as an Activity*, hvori han har søgt at sammenfatte sin livslange interesse i det moderne politikbegrebs udvikling og samtidig give et bud på, hvordan en transnational begrebshistorie kan se ud.

Det står i centrum af Palonens studier over politikbegrebets betydninger, at man kan spore rester af en antik betydningshorisont – især aristoteliske elementer – langt ind i moderne tid. Overordnet set følger han således Kosellecks tese om, at moderne historie adskiller sig fra ældre historie ved, at politiske og sociale begreber ikke længere lader sig bestemme og korrigere på basis af erfaringer, men i stigende grad har indoptaget fremtidsorienterede flugtlinjer. Dette gælder således også politikbegrebet, der traditionelt var næret af den antikke idé om politik som en disciplin om kunsten at lede *polis* (eller senere *staten*).

Det nye fænomen, der fra og med sidste halvdel af 1700-tallet trængte sig på og ændrede betingelserne for artikulationen af det antikke 'polit-vokabular', var dels den begyndende demokratisering af de vesteuropæiske samfund og dels den dermed forbundne professionalisering af det politiske arbejde. Da England – i modsætning til Tyskland og Frankrig (og man kunne tilføje Danmark) – allerede fra begyndelsen af 1700-tallet havde en veletableret tradition for parlamentarisk praksis, kan Palonen ikke overraskende vise, at det er i engelske kilder – især hos David Hume – man for første gang ser en brug af politikbegrebet, der bryder med forestillingen om politik-som-disciplin:

Hume beskriver ikke længere politikeren som en, der skriver om politik. I *An Enquiry Concerning Human Understanding* refererer han derimod til politikeren som en person "who directs the conduct of sensible and intelligent agents". Denne erstatning af skribenter med aktører var en vigtig metonymisk modifikation, der bidrog til begrebets horisontforandring. På dette tidspunkt leder man forgæves efter noget tilsvarende i såvel det franske *ancien regime* som i det tyske imperium. (Palonen 2006: 51)

Med iagttagelser som denne igangsatte Hume – sideløbende med flere af sine samtidige – et afgørende horisontskifte fra politik-som-disciplin til politik-som-fænomen. Palonen fremhæver Alexis de Tocqueville og Karl von Clausewitz som to andre markante tænkere, der ganske vist senere, men stadig meget tidligt i forhold til den nye horisonts egentlige gennembrud, teoretiserede

politik-som-aktivitet. Hvor for eksempel Immanuel Kant stadig forbandt 'politik' med 'moral', knyttede Clausewitz en tidligere utænkkelig forbindelse til fænomenet krig, og Tocqueville knyttede politikbegrebet til sin kradse kritik af den gamle verdens ordenstænkning. Det er således også i kilder fra 1700-tallets England, man kan spore den første brug af vendingen 'in politics'. Noget tilsvarende skete lidt senere i Tyskland, hvor det først var efter Den franske Revolution, at for eksempel Friedrich Schlegel anvendte ordet *Politiker* om historiske aktører, hvad der senere – især efter Napoleonskrigene – blev almindeligt udbredt. Selv om det er Palonens kronologiske pointe, at begrebshistoriske studier ikke bør fokusere for ensidigt på den periode, der især undersøges i det tyske leksikon, så følger han Kosellecks identifikation af Den franske Revolution som den begivenhed, der op gennem det 19. århundrede muliggjorde udviklingen af parlamentariske systemer i Europa: ”Det er tilsyneladende kun efter Den franske Revolution, vi for alvor kan tale om politik som en aktivitet, der skal udføres” (Palonen 2006: 48).

Denne tidlige tematisering af politik-som-fænomen er imidlertid blot det første skridt i den rammeteori, der bærer Palonens værk. Det er således hans vigtigste tese, at skiftet fra politik-som-disciplin til politik-som-fænomen førte til fremkomsten af to modstridende spor, der har domineret politikbegrebet og den politiske teori gennem de sidste 200 år. Inspireret af Kosellecks tilbøjelighed til at sondre mellem rumlige og tidslige kategorier, identificerer Palonen politik-som-sfære og politik-som-aktivitet som de grundmetaforer, hvorom politikbegrebet er blevet tematiseret i moderne tid. Han understreger i den forbindelse, at fortolkningen af politik-som-sfære har væsentlige aspekter tilfælles med den antikke forestilling om politik-som-disciplin: ”Da den gamle horisont for politik-som-disciplin mistede sin betydning, var det let at gentænke politik-som-fænomen i rumlige termer.” (Palonen 2006: 56). Venstre-højre dikotomien er blot en af de mange rumlige tematiseringer, der brød frem efter Den franske Revolution og stadig ligger dybt i moderne politisk sprogbrug. I modsætning til denne 'omskrivning' af denne antikke betydningshorisont, var konceptualiseringen af politik-som-aktivitet derimod noget radikalt nyt.

Hvad selve metoden angår, adskiller Palonen sig på væsentlige punkter fra historievidenskabens traditionelle forståelse af komparation, idet han insisterer på ikke at studere nationale udviklinger, men derimod bruger et imponerende stort kildemateriale fra England, Tyskland og Frankrig for at tilnærme sig nogle idealtypiske artikuleringer af politik-som-aktivitet. Hans løsning er at analysere 'polit-vokabularet's' spektrum eller felt af betydninger via ni forskellige *topoi*, der lader sig gruppere i tre forskellige klynger: 'irregularitet' [irregularity], 'mening' [judgment], 'politisk strategi' [policy]; 'drøftelse' [deliberation], 'forpligtigelse' [commitment], 'strid' [contestation]; 'mulighed' [possibility],

'situation' [situation] samt 'spil' [play & game]. Han understreger gentagne gange, at disse *topoi* ikke skal forstås som en tavle af kategorier, men derimod som en skitse, der i princippet kan både udvides og indskrænkes.

Med disse *topoi* er det Palonens ambition at løsrive en strukturering af begrebets mangfoldige betydningsregister fra nationale afgrænsninger og traditionel kalenderkronologi. Både de nationale forskelle og de enkelte *topois* kronologiske tyngdepunkter kommer således ind som noget sekundært, der behandles relevante steder undervejs. For eksempel var der mange tyske forfattere, der undersøgte politikbegrebet i begyndelsen af det 20. århundrede, hvilket ikke er en tendens, som kan genfindes i England, og ved indgangen til 1960'erne kan der identificeres en stor teoretisk aktivitet omkring politikbegrebet i Frankrig, hvilket ikke i samme omfang gælder for hverken den engelske eller den tyske litteratur. På trods af forskelle som disse, fastholder Palonen dog, at der kan skitseres en overordnet 'kalender' for politikbegrebets udvikling, der går på tværs af nationale afvigelser. Denne udvikling lader sig skitsere ved en gennemgang af de enkelte *topoi*.

Den første *topos* bestemmes som *irregularity*. Når Tocqueville for eksempel hævder, at politik ikke kan reduceres til lovgivning og regler, så er han ifølge Palonen på kanten til at tematisere politik-som-aktivitet. Når en brug af politikbegrebet under denne *topos* imidlertid kun er på kanten af en bevidst tematisering af aktivitetsbegrebet, skyldes det, at politik forstået som *irregularity* ofte er blevet kombineret med det synspunkt, at politik er en sfære kendetegnet ved særlige forhold, der adskiller den fra andre sfærer. Dette grænseperspektiv slår også igennem derved, at forståelsen af politik som *irregularity* især dukker op i aktivitetsbegrebets tidlige fase (Palonen 2006: 288). Det er også i den tidlige fase af aktivitetsbegrebets historie, man især kan finde de betydninger, der rubriceres som *judgment* og *policy*. Hvor *judgment* især henviser til den tidlige demokratiserings diskussioner om blandt andet valgretskriterier, anvendes *policy* som samlebetegnelse for den forståelse af politik, hvor det handler om at opstille mere eller mindre velafklarede programmer for gennemførelsen af specifikke ønsker.

I den næste klynge af *topoi* er politik-som-aktivitet yderligere temporaliseret. Den første *topos* er her *deliberation*, der samler en række udsagn, som cirkulerer omkring politik som drøftelse, diskussion og retorik. Som flere af de andre *topoi* trækker også *deliberation* på ældre traditioner (i dette tilfælde den antikke retorik), men det hører specifikt til demokratiseringens tidsalder, at retorik og diskussion gøres til teoretisk grundlag for en forståelse af politikbegrebet. Parlamenternes logik førte også til denne *topos*' modsætning, nemlig forståelsen af politik som *commitment*. Her tematiseres politik som det at knytte sig til en sag, man siden står last og brast med. Dette fortolkningsmønster opstår også

under den tidlige demokratisering, men kan naturligvis genfindes på senere tidspunkter. Palonen overtager i vid udstrækning Kosellecks idé om, at alle betydninger har en varighed – altså en tidslig udstrækning, der kan undersøges og udmåles. Det er således grundlæggende for Palonens *topoi*, at flere af dem kan findes hos den samme forfatter – ja, i princippet i den samme tekst. Med kategorien *contestation* rykker han ind i det 20. århundrede; særligt til tyske kilder, hvor konflikten i begyndelsen af det 20. århundrede tematiseres som det grundlæggende forhold ved 'det politiske'. Interessant er det i den forbindelse, at Weber først fremhæves under *possibility*, der er den syvende *topoi* – og dermed den første af de sidste tre, der tilsammen udgør de mest temporaliserede forståelser af politik-som-aktivitet. Ved at relatere sin politikforståelse til det muliges kunst – og altså ved ikke at definere politik som noget bestemt – udmærker Weber sig i forhold til sin tids almindelige politikforståelser. Hans umistelige bidrag var ifølge Palonen at forstå politik som enhver stræben efter noget, der kan tænkes som en mulighed, hvormed han åbnede for den subversive tænkning, der præger den sidste klynge af *topoi*.

Inspireret af Jean-Paul Sartre og ideen om tidens knaphed begrundede Palonen sin klyngeopdeling med, at de tre første *topoi* tematiserer 'politik' som en kamp *mod* tiden, de tre næste som en kamp *i* tiden og de tre sidste som en kamp *med* tiden. Han har med andre ord forsøgt at skrive en historie om politikbegrebets udvikling, hvor fokus ligger på teoretikere, der med forskellig styrke har evnet at tematisere politik som en kamp med tid, kontingens, forandring og mulighed. Selv om de ni *topoi* i den forbindelse krydser hinanden på tværs af tid og rum, ligger det også som en rød tråd, at den afgørende forbindelse af politik og kontingens skete i begyndelsen af det 20. århundrede. Weber står som nævnt særligt centralt, men der henvises også til skabelsen af ordet *Politisierung* i 1907 som et vigtigt skæringspunkt.

På et mere abstrakt niveau er det interessant, at Palonen er så konsekvent i udpegningen af 'polit-vokabularet' som udgangspunkt for sine undersøgelser. Denne konsekvens viser sig blandt andet derved, at han synes utilbøjelig til at skifte ord. Heri ligger en væsentlig forskel til Koselleck, der måske i højere grad kan beskrives som idéhistoriker, idet han søger at følge nogle såkaldte grundbegrebs vandringer i skiftende ord:

... begrebshistorien må registrere de mangfoldige benævnelser for (identiske?) sagsforhold for at kunne redegøre for, hvordan noget blev bragt på begreb. Således lader fænomenet *Säkularisation* sig ikke undersøge alene ved analyse af dette udtryk. Ordhistorisk må også parallelle udtryk som *Verweltlichung* [verdsliggørelse] og *Verzeitlichung* [tidsliggørelse] tages i betragtning, socialhistorisk må kirke- og forfatningsrettens områder tages i betragtning, og åndshistorisk de ide-

ologiske strømninger, der har udkrystalliseret sig ved dette udtryk – alt dette før begrebet *Säkularisation* er forstået tilstrækkeligt som både faktor i og indikator for den dermed betegnede historie (Koselleck 1979: 121-122)

Koselleck synes med andre ord at studere betydninger, der nok forandrer sig og aldrig kan fryses i bestemte varianter, men ikke desto mindre er præget af en vis træghed, og derfor hverken kan beskrives som fuldstændigt flydende eller endegyldigt fastlåste. Her udmærker Palonen sig ved at indtage en mere rendyrket nominalistisk position. Hos ham kan politikbegrebet kun bestemmes som den blotte sum af de artikulationer, der lader sig registrere historisk – en tilgang, han begrundet og fremstiller allerede i monografien om politikbegrebets udvikling i det 20. århundredes Frankrig (Palonen 1989: 15-18). Hans metode er på sin vis mere stringent end Kosellecks, idet han udelukkende fokuserer på at registrere et 'vokabulars' betydningstyper. Denne forskel nævnes her, fordi den anviser et problem, som enhver begrebshistoriker må forholde sig til. I den ene grøft kan man følge et mønster eller en idé, der har 'vist sig' i forskellige situationsbestemte prægninger. I den anden grøft kan man – som Palonen – fokusere mere stringent på et vokabular og dets historisk-semantiske forskydninger. Følger man den sidstnævnte strategi, bliver konsekvensen, at man ikke kan skifte ord. På dette punkt minder Palonens metode om Leonhards i værket om liberalismebegrebet – dog er der den væsentlige forskel, at Palonen åbenlyst foretrækker nogle betydninger frem for andre. Politikbegrebet er kort fortalt værd at studere, fordi det inkarnerer menneskets opdagelse af kontingens og forandringens mulighed.

Perspektivering

Forskydningen fra *die Sattel-Zeit* til demokratiseringens tidsalder har i nyere tid ført til, at Palonen har argumenteret indgående for, at begrebshistorikere bør kaste sig over parlamentarisk kildemateriale, og et af hans nuværende forskningscentre er derfor tilegnet studiet af 'the parliamentary style of politics'. Det synes i øvrigt at være en opfordring, der går fint i spænd med hans mere overordnede ambition, nemlig at nedbryde de ofte meget kategoriske skel mellem forskelle former for politisk aktivitet. At relativere skellet mellem *vita activa* og *vita contemplativa* fører således ikke blot til, at politiske teoretikere – inspireret af Skinner – læses som politiske aktører, men også til at aktører som Bismarck og de Gaulle – nok mere inspireret af Koselleck – optræder side om side med teoretikere som Weber og Sartre: "Det afgørende er at betvivle den konventionelle akademiske adskillelse af 'teoretiske' og 'blot politiske' skrifter om politik og samtidig at anerkende politiske aktører ikke blot som producen-

ter af symptomatiske udtryk, men også som konceptuelle innovatører i deres egen ret.” (Palonen 2006: 87). Det er i øvrigt et sigte, som Palonen i nyere tid har forfulgt på flere fronter. På hjemmesiden for det ovennævnte forskningscenter angives det for eksempel som en vigtig del af centrets arbejde at virke for en større litterær aktivitet blandt finske politikere.

Det skal i dette lys være min afsluttende pointe, at Palonen ikke blot har udkastet et bud på, hvordan en transnational begrebshistorie kan se ud – han har også stærkere end nogen anden inden for den internationale debat om begrebshistorie understreget, at denne tilgang ikke blot er en form for idéhistorie – det er også en måde at teoretisere på og som sådan et politisk virke, der har spørgsmålet som sin strategi og perspektivismen som sin ideologi. I en endnu bredere forstand kan denne konsekvens gøres til en almen udfordring for den historiske videnskab: at spørge til fortiden handler i sidste instans om at spørge til nutiden og fremtiden, hvorfor det er her enhver historisk erkendelse må tage sit udgangspunkt. Selv om der heri ikke ligger noget nyt set fra hermeneutisk teori, synes budskabet værd at gentage i historiske forskningsmiljøer – herunder begrebshistoriske fora, hvor kortlægningen af betydninger og diskurser kan have en tendens til at blive målet selv: ”Den dag, begrebshistorie – formuleret med Kuhns termer – bliver en ’normalvidenskab’, da ønsker jeg ikke længere at have noget med den at gøre.” (Palonen 2005b: 38). Hvor Koselleck havde begrebshistorien som et element i en teori, der kritiserede den ideologiske tænkning, som næret af oplysningens historiefilosofi til stadighed gav liberalismen og socialismen mening, har Palonen brugt begrebshistoriske teknikker i sit virke for en fastholdelse af den ikke uvæsentlige pointe, at politik basalt set handler om, at mennesker kan ændre deres samfundsmæssige kontrakter. Selv om dette umiddelbart virker uforeneligt med især den tidlige Kosellecks skarpe kritik af de politiske ideologiers utopier, er det et væsentligt aspekt af Palonens teori, at han konsekvent har afholdt sig fra utopiske overvejelser, men derimod har hyldet teoretikere som Skinner og Koselleck for, at de arbejder med en åben fremtid. Netop disse tre er i øvrigt fælles om den position, at begrebs- og idéhistorie ikke kun bør være et rent akademisk anliggende. I en tid, hvor kortlægningen af diverse sprogområders moderniseringsprocesser spreder sig med stor hast, kan det på skuldrene af Palonen formuleres som en fortsat udfordring til (begrebs)historikerne, at det til stadighed skal overvejes, hvorfor det overhovedet giver mening at studere dette eller hint.

Litteratur

- Hampsher-Monk Iain m.fl. (1998): *History of Concepts: Comparative Perspectives*, Amsterdam University Press.
- Hölscher, Lucian (1999): *Die Entdeckung der Zukunft*, Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch.
- Ihalainen, Pasi (2005a): *Protestant Nations Redefined: Changing Perceptions of National Identity in the Rhetoric of the English, Dutch, and Swedish Public Churches, 1685-1772*, Leiden: Brill.
- Ihalainen, Pasi (2005b): "Finnish Political Culture Reinterpreted Through Conceptual History", *Redescriptions: Yearbook of Political Thought and Conceptual History*, s. 231-250.
- Koselleck, Reinhart (1979): *Vergangene Zukunft: Zur Semantik geschichtlicher Zeiten*, Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Leonhard, Jörn (2001): *Liberalismus: Zur historischen Semantik eines europäischen Deutungsmusters*, München: Oldenbourg.
- Palonen, Kari (1985): *Politik als Handlungsbegriff: Horizontwandel des Politikbegriffs in Deutschland, 1890-1933*, Helsinki: Societas Scientiarum Fennica.
- Palonen, Kari (1989): *Die Thematisierung der Politik als Phänomen: Eine Interpretation der Geschichte des Begriffs Politik im Frankreich des 20. Jahrhunderts*, Helsinki: Societas Scientiarum Fennica.
- Palonen, Kari (1998): *Das 'Webersche Moment': Zur Kontingenz des Politischen*, Wiesbaden: Westdeutscher Verlag.
- Palonen, Kari (2002): "A Discipline of Reading", *Finnish Yearbook of Political Thought*, s. 179-183.
- Palonen, Kari (2003): *Quentin Skinner: History, Politics, Rhetoric*, Cambridge: Polity Press.
- Palonen, Kari (2004): *Die Entzauberung der Begriffe: Das Umschreiben der politischen Begriffe bei Quentin Skinner und Reinhart Koselleck*, Münster: LIT Verlag.
- Palonen, Kari Palonen, Kari (2005a): "Political Times and the Temporalisation of Concepts: A New Agenda for Conceptual History", i Lars-Folke Kandgrén & Pirkko Hautamäki (red.), *People, Citizen, Nation*, Helsinki.
- Palonen, Kari (2005b): "The Politics of Conceptual History", *Contributions to the History of Concepts*, nr. 1, s. 37-48.
- Palonen, Kari (2005c): "Parliaments and the Rhetorical Language of Politics", *Redescriptions: Yearbook of Political Thought and Conceptual History*, s. 5-8.
- Palonen, Kari (2006): *The Struggle with Time: A Conceptual History of 'Politics' as an Activity*, Münster: LIT Verlag.
- Pocock, J.G.A. (1975): *The Machiavellian Moment: Florentine Political Thought and the Atlantic Republican Tradition*, Princeton University Press.
- Richter, Melvin (1995): *The History of Political and Social Concepts: A Critical Introduction*, Oxford University Press.
- Skinner, Quentin (1978): *The Foundations of Modern Political Thought*, bd. 1-2. Cambridge University Press.
- Skinner, Quentin (2002): *Visions of Politics*, bd. 1. Cambridge University Press.
- Tilmans, Karin (2006): "Applying Begriffsgeschichte to Dutch History: Some Remarks on the Practice and Future of a Project", *Contributions to the History of Concepts*, nr. 2, s. 43-58.

Forskningsprojekter og tidsskrifter:

Das Politische als Kommunikationsraum in der Geschichte (Universitetet i Bielefeld):

www.uni-bielefeld.de/geschichte/sfb584

Political Thought and Conceptual Change (Universitetet i Jyväskylä):

www.jyu.fi/yhtfil/PolCon

The Parliamentary Style of Politics (Universitetet i Jyväskylä):

www.jyu.fi/yhtfil/parlstyle

Redescriptions: Yearbook of Political Thought and Conceptual History:

www.jyu.fi/yhtfil/redescriptions

Contributions to the History of Concepts:

contributions.iuperj.br